

Huvilaelämää Enonsaaren Siestassa vuosina 1925 – 1951

Sisältö:

1. Huvilan osto
2. Asuminen
3. Asukkaat
4. Luonto ja viljelykset
5. Huvilaelämää ennen sotia, vuodet 1925-1939
6. Siestan elämää sotavuosina, vuodet 1939-1944
7. Sodan jälkeen oli pula-aika, vuodet 1945-1952
8. Yhteiselo parhaimmillaan

MUISTIKUVIA ENONSAAREN SIESTAN HUVILAEELÄMÄSTÄ

1. HUVILAN OSTO

Enonsaaren Siesta ostettiin vuonna 1925. Ostajat olivat Karl Arndt (Aaretti) Kakola sekä vaimonsa Flora Amanda. Siellä asustivat kesää myös heidän kolme tytärtään Salli (synt. 1899), Anna-Liisa (synt. 1901) ja Elsa (synt. 1905) perheidensä kanssa. Siesta myytiin Lahden kaupungille vuonna 1951, kun Lahti halusi ostaa sen kaupunkilaistensa kesänviettopaikaksi.

Enonsaaren Siestan osto oli erikoinen tapahtuma. Talvella 1924-25 Aaretti Kakola oli syömässä Lahden Seurahuoneella. Siellä venäläinen liikemies kertoi hänelle lähtevänsä pois Suomesta. Kaikki muu omaisuus on myyty, vain hänen rakennuttamansa huvila oli jäljellä. Ilmeisesti hinta oli edullinen, koska isoisä näkemättä osti Siestan. Kotiin tultuaan hän kehotti tyttäriään: "Hiihtäkää katsomaan minkä ostin". Tyttäret tekivät niin, olivat tyytyväisiä näkemäänsä ja niin kesäkuun alussa vuonna 1925 muutettiin kesäksi Enonsaareen.

Alkuvuosina Lahden ja Enonsaaren väliä kuljettiin pienellä, valkoisella moottoriveneellä. Vesijärvellä liikennöi myös kaksi höyrylaivaa (Tehi ja Tiirismaa), jotka tarvittaessa poikkesivat huviloiden laitureissa.

Muutama vuosi myöhemmin Viipurin luota tuotiin Osmo Lehtosuon ohjeiden mukaan rakennettu upouusi kajuutallinen moottorivene, jonka mahonkiset kyljet loistivat komeasti. Veneessä oli Wikströmin keskimoottori ja penkit niin kajuutan reunoilla kuin ulkotilankin reunoilla. Veneellä liikuttiin saaren ja kaupungin väliä. Sillä tehtiin myös veneretkiä Kalliosaaressa Hannan-päivillä, ajettiin Vääksyn kanavan kautta Päijänteelle kiertäen Pulkkilanharjun ympäri molempien salmien kautta sekä vierailtiin Padasjoella sekä retkeiltiin Kalkkisten kanavalle ja kerran jopa Heinolaan asti.

2. ASUMINEN

Tontilla oli komea hirsihuvila eli päärakennus ja hirsisauna rannassa. Lisäksi tontilla oli pieni leikkimökki. Hiekkatie vei huvilalta suoraan rantaan, jossa sijaitsi laituri. Pinta-alaa tontilla oli 10 hehtaaria.

Talo oli maalattu keltaiseksi ja siinä oli valkoiset nurkkalaudat ja ikkunapuitteet. Paraatiovea koristivat molemmilla puolilla värilliset koristelasi-ikkunat. Ovi avautui suureen

halliin, jossa oli ruokapöytä. Alakerrassa oli sali, kaksi makuuhuonetta, keittiö, palvelijoiden alkovi sekä suuri halli, jota käytettiin ruokasalina. Alakerran huoneissa oli kauniit kaakeliuunit, keittiössä puuliesi ja leivinuuni.

Toisessa kerroksessa oli kolme makuuhuonetta ja halli, josta ovet avautuivat parvekkeelle. Makuuhuoneissa oli ns. komuutit eli matalat kaapit peseytymistä varten. Niiden päällä oli pyöreä aukko, jossa oli pesuvati ja sen vieressä oli vesikannu. Komuutin alaosassa oli kaappi tarvikkeille.

Asuinhuoneiden käyttö vaihteli paikalla olevien asukkaiden sekä lasten syntymisten ja kasvun myötä. Lehtosuot asuivat yläkerran halliin tullessa sen oikealla puolella olevassa huoneessa ja Söderholmin pariskunta muutti alakerran taemmasta huoneesta yläkertaan hallin toiselle puolelle. Aiemmin oli yläkerran porrastasanteesta erotettu kevyellä seinällä Ollille pienempi huone, jossa oli kerrossänky. Ollin kaaduttua sodassa Söderholmin pojat muuttivat siihen huoneeseen. Sitä vastapäätä oli mummun huone, johon myös Ritva ensin muutti. Silloin kun mummu nukkui iltapäivätorkut, huoneeseen ei voinut mennä. Ritva sai Hirvisoiden toisen alakerran huoneen, Söderholmien entisen huoneen. Sinne sijoitettiin myös vierassänky, mikä oli hyvä, koska Ritvan tyttöystäviä vieraili toisinaan Enonsaassa. Silloin, kun oli lastenkaitsoja, he asustivat apulaisten alkovissa tupakeittiön käytävän varrella.

Ennen vuotta 1951 Enonsaassa ei ollut vesijohtoa, puhelinta eikä sähköä. Valaistusta ei kesällä paljoa tarvinnutkaan lukuun ottamatta elokuun iltoja. Valoa saatiin pöydillä olevista öljylampuista. Lämmitystä varten huoneissa oli kauniit kaakeliuunit tai kamiinat. Radiosta kuultiin sää ja uutiset. Radiona oli ns. kidekone. Talon toisesta kerroksesta oli vedetty puuhun vaakasuora rautalanka, joka toimi antennina. Koska radiolähetin oli Lahden radiomastossa, jonne oli n. 7 km esteetön yhteys, radion ääni oli niin hyvä, että myös musiikki oli nautittavaa kuultavaa. Posti haettiin viikoittain Lahdesta.

Huvilalle kukin perhe muutti aina 1.6. ja sieltä palattiin kaupunkiasuntoon 31.8. Ennen kesänviettoon lähtöä kaupunkiasunto pantiin ”naftaliiniin” eli huonekalut suojattiin lakanoilla, verhot vaihdettiin ja muutettiin huvilalle. Kesänvietosta lähdettiin samoin, huvila varustettiin talvikuntoon ja muutettiin kaupunkiin. Mm. mummu Lahteen ja Lehtosuon perhe Helsinkiin. Ennen seuraavaa kesää siellä ei enää käyty.

3. ASUKKAAT

Isoisä Karl Arndt (Aaretti) Kakola (1868-1934)

Isoäiti Flora Amanda o.s. Mikkola (1876-1956)

Tyttäret:

Salli Edita (1899-1980)

1. puoliso, majuri Aarne Koski (1895-1928)

Poika Olli synt. 1924, kaatui sodassa 10.6.1944

2. puoliso Tapio Hirvisuo, kaupunginjohtaja (1906-1984)

Tytär Heta nyk. Hirvisuo (s.1941)

Anna-Liisa (1901-1989)

Puoliso Karl Edvin (Bubi) Söderholm, jääkärieversti (1890-1960)

Lapset: Brita nyk. Riala (s.1923), Raimo (1932-1988) ja Kimmo (s.1935)

Elsa Kaarina (1905-1983)

Puoliso eversti, kauppat.maist. Osmo Lehtosuo (1904-1978)

Lapset: Ritva nyk. Routio (s.1933), Terhikki nyk. Linnainmaa (s.1942), Marjatta nyk. Jabe (s.1945) ja Kirsti nyk. Druvey (s.1946)

Kaikki Kakolan tyttäret menivät naimisiin upseerien kanssa. Salli meni naimisiin Aarne Kosken kanssa, joka oli majuri. Aarne Koski kuoli yllättäen ratsastaessaan hevosella 33-vuoden iässä, jolloin Salli oli vasta 29-vuotias jäädessään leskeksi. Heidän poikansa Olli oli silloin vasta 4-vuotias. Olli Koski kaatui sodassa 20-vuotiaana vuonna 1944. Toisen avioliiton Salli solmi Tapio Hirvisuon kanssa, joka toimi Lahden kaupunginkamreerina ja myöhemmin Hämeenlinnan kaupunginjohtajana. Heille syntyi Heta-niminen tytär.

Anna-Liisa meni naimisiin Edvin (Bubi) Söderholmin kanssa, joka oli jääkärieverstilutnantti. Heille syntyi kolme lasta, Brita, Raimo ja Kimmo.

Nuorin Elsa meni naimisiin eversti ja kauppat.maist. Osmo Lehtosuo kanssa. Heille syntyi tyttäret Ritva, Terhikki, Marjatta ja Kirsti.

Paappa Arndt Kakola kuoli 66-vuotiaana vuonna 1934, joten hän ennätti viettää vain alle 10 kesää Enonsaaren huvilalla. Siihen aikaan huvilalla oli hänen vaimonsa Flora

Kakola, kolme tytärtä puolisoineen ja 4 lastenlasta. Myöhemmin syntyi vielä 5 lastenlasta lisää.

Flora-mummu oli matriarkka, joka piti yllä kuria ja järjestystä. Hän oli huvilan rouva, pääemäntä. Mummu oli tarkka ja järjestelmällinen ihminen. Lapset saivat mennä ulos ja sisään vain keittiön ovesta ja pääsivät vain kerran viikossa saliin sukat jalassa kuuntelemaan radiosta Markus-sedän lastenohjelmaa.

Ennen sotia oli kaksi kotiapulaista, Rauha ja Tyyne. He asuivat pienessä apulaistenhuoneessa keittiön vieressä. Oven suojana oli vain verho. Toinen oli Flora-mummun apulainen Lahdesta. Apulaiset söivät pienempien lasten kanssa keittiössä.

4. LUONTO JA VILJELYKSET

Enonsaaren luonto oli ja on osin edelleenkin upea. On korkeita kukkuloita, vaihtelevaa maastoa ja hienot hiekkarannat. Tonttiimme kuului myös kaunis niemi tuulen tuivertamine mäntyineen.

Laiturilta johtavan hiekkakäytävän läheisyyteen istutettiin puita ja pensaita. Kummallakin puolella oli tuoksuvia jasmiinipensaita ja muhkeita punakukkaisia pioneja. Hiekkakäytävää reunustivat sireenit, juhannusruusu, kuusamat sekä pari kirsikka- ja luumupuuta. Keskellä käytävän leveää osaa oli isoäidin vaalima pyöreä kukkapenkki ruusuineen, myöhemmin siinä oli tiikerinliljoja ja unikkoja.

Kasvimaalla viljeltiin salaattia, perunaa ja porkkanaa ja sen kulmauksessa oli raparperia. Mansikkamaa oli iso. Myös viini- ja karviaismarjapensaita oli pitkät rivit. Kasvimaan yläpuolella kallion tasanteilla kukkivat lupiinit ja sormustinkukat.

Kasvien lisäksi Enonsaarella oli paljon lintuja. Oli vesi- ja pikkulintuja. Erikoisin oli kukankeittäjä. Vaikuttava muisto Enonsaaren luonnosta on se aika loppukesällä, kun kukankeittäjät aloittivat poismuuton. Silloin talon koilliskulman iso koivu ja muut puut kuhisivat näitä koreita lintuja, joilla on hyvin tunnistettava vähän huilumainen ääni. Ne olivat lumoavia hetkiä kuin erämaan kaikuja. Kaikki linnut eivät olleet toivottuja. Siellä oli myös räkättirastaita, joten mansikka- ja viinimarjamailla täytyi olla linnunpelätin.

5. ENONSAAREN SIESTAN HUVILAELÄMÄÄ, vuodet 1925-1939

Brita Rialan os. Söderholm (s.1923) kertomaa:

Arkielämää

Kakolan sisarukset perheineen saattoivat viettää varsin huoletonta kesälomaa. Isoisä huolehti kustannuksista ja isoäiti johti talouden pitoa. Kotiapulaiset siivosivat, lypsivät lehmät, pesivät rannassa pyykin ja valmistivat ateriat.

Saaresta ei niin vain pistäydytty ruokaostoksilla. Muuttokuorman mukana tuotiin hyvin säilyvät elintarvikkeet (jauhot, kahvi, sokeri, makaronit jne.). Talon alla oli kellari, johon oli talvella tuotu jäitä. Siellä pidettiin juustot, makkarat, munat ja savukinkku. Maito saatiin omista lehmistä. Aaretti-isoisä osti kesäksi yhden tai kaksi lehmää, jotka kuljetettiin saareen höyrylaivan kannella. Maidosta valmistettiin usein viiliä. Lehmät myytiin syksyllä pois.

Lauantaina Flora-isoäiti nousi jo klo 5 leipomaan. Apulaiset olivat lämmittäneet uunin. Ensin paistettiin hiivaleivät, pullat ja kakut. Lopuksi uuniin pantiin hautumaan päivän liharuoat ja laatikot. Aamiaispöytään tulijoita tervehti ihana vastaleivotun leivän tuoksu.

Puutarhanhoito vei naisväeltä oman aikansa. Kesän loppupuolella saatiin kasvimaalta perunaa ja salaattia. Metsästä saatiin luonnonmarjoja, puutarhasta viini- ja karviaismarjoja sekä mansikoita. Marja-aikana riitti päivisin poimintaa, mehujen keittoa ja säilöntää.

Miehet huolehtivat veneiden kunnosta ja pienistä korjaustöistä. Huvilalla oli kaksi soutuvenettä, toinen iso ja raskastekoinen tavarankuljetukseen sekä toinen kevyempi souteluun ja kalastamiseen.

Kalaa syötiin paljon. Aaretti-isoisä oli innokas verkkokalastaja. Verkoista saatiin ahvenia ja särkiä ja uistimella haukia. Silloin sai vielä isosilmäisillä verkoilla Vesijärven kuulua isoa lahnaa (2 – 3 kg). Ne paistettiin uunissa. Isoisä paikkasi itse repeämät verkoissa.

Isoisän kuoleman jälkeen luovuttiin lehmien pidosta. Maito haettiin sen jälkeen Messilän kartanosta. Kaupunkikäynneillä ostettiin vähemmän säilyviä tuotteita kuten lihaa ja makkaroita. Mutta jäätelöä me lapset emme saaneet koko kesänä!

Leikkejä ja seikkailuja

Olli ja minä (Brita) vietimme saassa onnellisen lapsuusajan. Päivät olivat täynnä hauskoja leikkejä ja seikkailuja. Kehityimme hyviksi uimareiksi. Soutelimme järvellä

pitkiäkin matkoja, ongimme ja sukelsimme. Rakensimme lauttoja, kerran teimme Floran suurimmasta pyykkisaavista siipiratasaluksen. Teimme tutkimusretkiä saaren joka kolkaan, kiipeilimme kallioilla ja rakensimme salaisia majoja metsään.

Osmo [Lehtosuo] hankki meille krokettipelin ja kesän mestaruudesta käytiin ankaria kamppailuja. Sadepäivinä luettiin ja pelattiin pelejä, mm. skruuvia. Lauantaina saatiin posti kaupungista, viikon lehdet ja kirjeet. Lauantai oli myös saunapäivä.

Vieraita kävi paljon

Siestassa kävi paljon vieraita: naapurihuviloista Mustoset ja Valojärvet, Kalliosaaresta Koskiset, isän [Edvin Söderholmin] upseeritovereita Hennalasta sekä tätini Sallin [Salli Kosken] työtovereita Lahden kaupunginkansliasta.

Sukulaisista vanhin vierailija oli isoäitini äiti, Floran äiti Akviliina Mikkolasta. Floran sisaret Olga Metsola ja Ida Palo sekä heidän lapsensa kävivät usein. Kerran oli kutsuttu venelastillinen sukulaisia ja ystäviä maalta. Eräs isäntämies oli ensi kertaa eläessään venematalla ja oli peloissaan. Kun hänen piti astua veneestä Siestan laiturille hän antoi ensin isälleni kultakellonsa ja sormuksensa ja konttasi sitten laituria pitkin maihin.

Tavat ja pukeutuminen olivat tärkeitä

Kesät sujuivat yleensä Flora-mummun tiukassa komennossa. Ateriat olivat täsmällisesti oikeaan aikaan. Portaiden yläpäässä lyötiin kumistinta, jonka ääni kulkeutui yli järven ja metsän kutsuen syöjiä. Ruokapöytään piti saapua siististi pukeutuneena, ei sopinut tulla työhousuissa tai shortseissa.

Kaupunkiin lähdetessä Edvin-isälläni oli vaalea puku ja panamahattu. Rouvat astuivat veneeseen pukeutuneina silkkileninkiin, jonka päällä oli ohut musta villakangastakki. Hatussa oli pieni harso, käsien suojana olivat valkoiset käsineet ja jaloissa korkeakorkoiset kengät.

En muista, että kukaan olisi maannut rantahiekalla aurinkoa ottamassa. Uimassa kyllä käytiin. Jopa Flora kävi hellepäivinä polskuttelemassa matalassa vedessä pukeutuneena mustaan pitkähihaiseen ja -lahkeiseen villauimapukuun.

Luonto oli monipuolinen

Enonsaaren kasvikuntaan jouduin pakosta tutustumaan. Kolmena perättäisenä vuotena oli kouluun kerättävä yhteensä 180 kasvia. Herbaarioni oli edustava kokoelma

saaren kasveja: kevään vuokoista ja esikoista aina syksyn kanervaan ja vanamoon sekä kallion maksaruohosta kosteikkojen kihokkiin. Metsäniityiltä löysin kellokukkasia ja päivänkakkaroita sekä kuusikoista kämmekkäkasveja.

Olli oli kerran vaihtanut kasvinkeruun perhosten pyydystämiseen. Syksyllä hänellä olikin kaunis perhoskokoelma, mukana muun muassa ritariperhonen, apolloperhonen ja suruvaippa.

Talon takana rinteellä asusti siiliperhe. Niille pantiin illalla puuro- ja maitolautanen. Kallioilla vilistivät sisiliskot ja kasvimaalla oli sammakoita. Käärmeitä ei saarella ollut. Lintuja oli runsaasti, niistä osasin lapsena nimetä vain tavallisimmat, kuten västäräkki ja kottarainen. Vesilinnuista tunsin sinisorsan ja kuikan. Joskus metsäpoluilla näreistä lennähti metso tai teeri. Kerran näin kasvimaan takana haavikossa kuhankeittäjän. Joskus pihapiiriin eksyi jänis.

Kesä vuonna 1939 alkoi rauhallisesti

Vuoden 1939 kesää vietettiin totuttuun tapaan. Helteitä riitti. Vesijärven vesi oli vuosien mittaan alkanut huonontua, nyt järvellä näkyi vihreitä levälauttoja. Puutarha kärsi kuivuudesta, saimme Ollin kanssa iltaisin kantaa ämpärikaupalla vettä kasvimaalle ja kukille.

Radion uutiset Euroopasta olivat yhä synkempiä. Kannaksella alkoivat linnoitustyöt. Syyskuussa alkoi koulu. Saksa hyökkäsi Puolaan 1.9. Talvisota alkoi 30.11. Isäni ja Osmo Lehtosuo joutuivat upseereina lähtemään rintamalle. Myöhemmin lähti Olli vapaaehtoisena ja kaatui Kannaksella. Moottoriveneemme jouduttiin luovuttamaan armeijan käyttöön. Vanha, idyllinen huvilaelämä oli loppunut.

6. ENONSAAREN HUVILAEELÄMÄÄ SOTAVUOSINA 1939-1944

Ritva Roution os. Lehtosun (s.1933) kertomaa:

Sota muutti kesänvieton

Kesällä 1939 oli pitkä ja kuuma hellekausi. Rannan hieno hiekka oli lämmintä ja rannasta talolle vievän käytävän hiekkapinta oli polttavan kuuma. Elämä Enonsaaren

Siestassa sujui totuttuun tapaan. Tosin poikkeus oli se, että Elsa ja Osmo Lehtosuo tekivät parin viikon matkan laivalla Suomesta Saksaan ja edelleen Itävaltaan sekä lentäen Unkariin. Tädit Anna-Liisa Söderholm ja Salli Koski huolehtivat sillä aikaa Ritvasta Enonsaaressa. Sallin vaatima iltarukous ja Anna-Liisan vaatima tavaroiden ja vaatteiden huolellinen käsittely ja pikkutarkan järjestyksen noudattaminen olivat juuri kuusi vuotta täyttävälle aivan uusia kokemuksia.

Äkkiarvaamatta Enonsaarenkin elämään tuli dramaattinen muutos. Syttyi sota ja kaikki muuttui. Upseeri-isät joutuivat rintamalle ja heidän perheensä viettivät joitakin kesiä heidän kanssaan rajaseudun tuntumaan rakennetuissa armeijan parakkikylissä. Kesällä 1941 Enonsaaressa olivat vain isoäiti Flora Kakola tyttärensä Sallin ja hänen uuden miehensä Tapio Hirvisuon sekä vastasyntyneen tyttärensä Hetan kanssa. Heillä oli osan kesää tuttavaperheitä kesävieraina. Uusi moottorivene oli viety meiltä pois sotakäyttöön.

Kun Lehtosuot palasivat kesällä 1942 Enonsaareen, siis Elsa, Ritva ja vauva Terhikki, elämä oli täysin muuttunut entisistä päivistä. Ilmapiiiri oli vakava ja arki työlästä. Ei ollut kotiapulaisia eikä lehmiä ja ruokaa oli niukalti. Yli 40-asteinen pakkaneen oli vienyt hedelmä- ja omenapuut sekä hiekkakäytävän keskeltä pyöreässä kukkapenkissä kasvaneet ihanasti tuoksuvat punaiset ruusut. Isoäiti istutti pari vuotta myöhemmin niiden tilalle keisarinliljoja. Hän myös istutti mansikkamaan. Viini- ja karviaismarjapensaat olivat sentään jäljellä.

Ennen sotia oli käytössä pidemmällä ulkokuuressa sijainnut maakellari, jossa oli kaksi ovelta erotettua osastoa. Taempan osaan oli talvella tuotu paljon jäitä ja siellä oli säilytettiin tuoretta lihaa ym., etummaisessa osassa oli maitoa, piimää, viilejä, hillopurkkeja ja kaupasta tuotuja elintarvikkeita.

Maakellari pääsi rappeutumaan sotavuosina, kun ei ollut saatavilla miehiä jäitä järvestä sahaamaan, ei myöskään hevosia jäiden tuomiseksi saareen. Siksi talon alle sisustettiin vaatimattomampi ruokakellari, mikä riitti hyvin silloisten niukkojen ruokamäärien säilyttämiseen.

Ruokatavat muuttuivat, samoin ruoka

Niinä vuosina Kansanhuollon korttien kupongeilla ostettavat kuukausittaiset ruokamäärät olivat kovin pieniä. Siksi jakauduimme kahteen ruokailuryhmään. Elsa Lehtosuo huolehti ruoanlaitosta joukolle, johon kuuluivat oman perheensä lisäksi isoäiti Flora Kakola ja Söderholmin miesväki. Bubi eli Karl Edvin Söderholm oli sairastunut vakavasti ja oli toipilaana kotirintamalla ja oli kesällä Enonsaaressa poikiensa Raimon ja Kimmon kanssa. Heidän äitinsä Anna-Liisa oli töissä Lahdessa pankissa ja tuli sunnuntaiksi

Enonsaareen. Tämä joukko aterioi tupakeittiössä. Toiseen ruokailuryhmään kuului Hirvisuon perhe. He söivät ruokasalissa.

Päivän ateriat olivat aamuisin viili, kaurapuuro ja aikuisille korvikekahvi, puolelta päivin oli vähälihainen määrä läskisoosia ja perunoita (Raimo söi tavallisesti ainakin 7 normaalikokoista perunaa). Päivälliseksi oli kala- tai herne/kaalikeittoa tai savukalaa ja keitetyjä perunoita, jälkiruokana manna- tai marjapuuroa tai raparperisoppaa. Myöhemmin kesällä saimme omasta maasta salaattia, retiisejä ja pieniä porkkanoita sekä tuoreita marjoja. Kallioiselta saarelta ei juuri sieniä löytynyt.

Iltaisin Elsa ja hänen tyttärensä Ritva laskivat verkot ja nostivat ne aamulla sekä perkasivat kalat. Söderholmit harrastivat onkimista. Saimme ahvenia, särkiä ja lahnoja. Niiden kypsentämiseen oli hankittu peltinen savustuslaatikko, jonka käyttö oli Bubi Söderholmin huolena. Hän veisteli sinne lepän ja katajan lastuja, joista kalaan tuli hyvää makua ja tuoksua.

Vuoromoottori toi Lahdesta kaupasta maidot saaren toisessa päässä olevaan apteekkari Tudeerin laituriin. Siinä oli laiturilla uimakoppi, jonka päädyssä luki ”Honolulu”. Ritva haki maitohinkit, ison 10-litran hinkin sekä toiselle ruokailuryhmälle pienen maitokannun. Lauantaisin oli tupla-annokset. Ritva souti yli kilometrin matkan edestakaisin helle-housupuvussa niin tyynessä kuin myrskyssä ja sateella kuin poutasäälläkin maitoa hakemaan.

Lapsetkin osallistuivat työntekoon

Pyykit pestiin käsipyökkinä saunan edessä olevassa padassa ja huuhdottiin järvessä tai soutuveneeseen perässä, kuivattiin naruilla ja mankeloitiin käsin veivattavalla mankelilla. Lapset osallistuivat moneen työntekoon, kuten lattioiden pesuun ja pihatöihin ja saivat palkkioksi pieniä taskurahoja.

Syksyllä meni kokonainen päivä viinimarjojen ja karviaismarjojen keruuseen ja perkaukseen. Aikansa aherrettuaan nuoret sanoivat, että tuli hiki ja he halusivat mennä uimaan. Uimareissusta tuli pitkä, uitiin pariin kertaan ja hauskuuttelimme toinen toisiamme kaatamalla soutuvene ulapalla ja hinaamalla sen mahdollisimman hitaasti takaisin rantaan, sillä marjojen perkuu ei houkutellut.

Raimo, Kimmo ja Ritva hoitivat tiskauksen vuorotellen pesu-, kuivaus- ja kattiloiden pesuvuoroissa. He keksivät huuhdella astiat järvessä siten, että heittelivät aterimia veteen niin, että ne jäisivät pystyyn pohjahiekkaan. Lautasiakin heiteltiin. Tähän työtapaan tuli ehdoton kieltö, kun kaikkea ei tahtonut pohjasta löytyä.

Kaikesta oli puutetta. Naisten iltaisin tekemät käsityöt eivät enää olleet taidokkaita koruompeleita ja pitsejä, vaan äitien vanhoista paremmista mekoista suunniteltiin niin äideille kuin tyttärillekin arkipukuja. Vanhoja ja kuluneita villaneuleita purettiin ja paremmista kohdista saadusta langasta kudottiin villatakkeja, pienten lasten nuttujen ja lapasia. Sallitädillä oli jäljellä pitsilankaa, josta hän saattoi virkata pitsejä Heta-tytärtään varten vanhoista lakanoista pienennettyihin uusiin lakanoihin ja tyynyliinoin. Lehtosuot joutuivat osin tyytymään sillakankaisiin, koska heidän koko kotinsa irtaimistoineen oli jäänyt Viipuriin.

Tanssilla ja hauskanpidolla iloa ankeuteen

Käsitöitä ei voinut syksymmällä tehdä enää myöhään hämärässä, sillä saarella ei ollut sähköä, eikä sota ja pula-aikana ollut kynttilöitäkään. Polttopuut piti säästää ruoanlaittoon, kun naisvoimin emme pystyneet puiden kaatoon. Kakluuneja ei juurikaan lämmitetty, vaan kasasimme vanhoja huopia ja tækkejä lisäpeitoiksi sänkyyn, kun oli koleata. Me lapset unelmoimme oikeista tennistossuista ja uusista kumisaappaista. Kesää varten oli vain puupohjaisia sandaaleita, joissa oli paperinarupäälliset. Ne kopisivat ja narisivat, eivätkä lämmittäneet, mutta niitä piti käyttää kaupunkimatkoilla. Enonsaarella olimme yleensä paljasjaloin.

Masennukselle emme kuitenkaan antaneet sijaa. Isoäidilläni Floralla oli pitkä historiallinen perspektiivi; kaikenlaisia aikoja on aina ollut, huonojakin usein, mutta pitää vain yrittää eteenpäin ja joskus taas aika muuttuu vähän paremmaksi. Hän innostui siitä, kun isäni Osmo oli hankkinut veivattavan gramofonin. Flora-mummu sanoi, että nythän pannaan tanssiksi. Sitä varten hankittiin joitain levyjä Osmon tuomien klassisen musiikin levyjen jatkoksi. Joukossa oli myös Straussin valssi Taiteilijaelämää.

Nopeasti pantiin pystyyn vanhojen tanssien tanssikurssi ja se oli hauskaa. Me lapsetkin opimme Pas d'Espagnea, Pas de Quattrea, masurkkua, valssia, polkkaa, jenkkaa, vengerkkua, sottiisia jne. Isoäiti ei tanssinut, mutta otti osaa yleiseen iloon. Suosittuja kuunneltavia olivat Carmen Sylva ja Mantsurian kukkuloilla. Pari vuotta myöhemmin Ritva toi jazzlevyn Opus one, joka herätti yleistä paheksuntaa. Koska sitä ei ollut lupa soittaa sisällä, Ritva soitti sitä yläparvekkeella. Toki musiikki kuului sisälle, kun aina joku ikkuna oli auki. Kun Osmo tuli lomalle, hän sanoi tädeilleen, ettei pidä sitä kuulemisen arvoisena, mutta jotain hauskaa pitää työllä saarella olla, niin että oli pakko antaa soittaa vaan. Ja olihan laitteella oikeastaan aika hentoinen ääni.

Sodasta tulevien lomat olivat kohokohtia jokapäiväiseen aika yksitoikkoiseen ja ankeaankin arkeen. Miehet halusivat ympärilleen taistelujen vastapainoksi iloista ja rentoa

meininkiä. He inspiroivat sitä vitsein ja iloisin reippain lauluin, tai lukemalla ääneen Ollin pakinoita tai Arijoutsen ja Wodehousen vitsikkäitä kirjoja.

Kerran kaikki kolme Osmo, Tapio ja Bubi lämmittivät saunaa pari tuntia ja tulivat välillä sieltä umpihumalaisia niin uskottavasti näytellen, että isoäiti ja Salli kauhistuivat ja alkoivat suuttuneena sättiä heitä. Bubi palasi nopeasti saunalle, mutta kaksikko vain jatkoi kiroillen ja hoilottaen. Me lapset, jotka olimme saaneet Raimolta vihiä asiasta nauraa hekotimme ihan katketaksemme, mikä vain lisäsi naisten suuttumusta.

Serkkuni abiturientti Olli Kosken lomat rintamalta muuttivat ne päivät meille kaikille hauskoiksi Hänellä oli lauluvihko, jonka kaikki laulut hän osasi kuin oikea laulaja ikään. Siinä kaikuivat sotapoikien laulut kuten Kaunis Kaarina ja Eldankajärven jää, mutta myös Malmstenin ihanat laulut ja jotkut vanhat Tannerin kupletitkin. Meille oli iso hyöty, kun hän teki pari mottia halkoja ylös metsään laulellen aina välillä. Kaikki kerääntyivät tupakeittiöön katsomaan kun Olli paistoi räiskäleitä heittäen ne pannulta ylös ilmaan, josta ne aina putosivat suoraan Ollin kädessä olevaan pannuun takaisin paistumaan myös toiselta puoleltaan.

Seuraelämäkin oli

Kerran kesässä kutsuttiin Valojärven perhekunta Enonsaaren toisesta huvilasta meille iltapäiväksi. Vähäisistä jauho-, voi- ja sokeriannoksistamme leivoimme leivinuunissa Sallin johdolla pullat ja kakut korvikekahvin kanssa tarjottavaksi. Aikuiset joivat korviketta talon luona puutarhan istuinryhmässä. Lapset leikkivät ja uiskentelivat rannalla, jonne he saivat mehua ja pullaa sekä vieraat oman talon lapsia isommat lapset palat kakkua. Vieraillessamme heillä pahastuimme myöhemmin vanhemmillemme, kun siellä omatkin lapset saivat kakkua ja kaakaota mielin määrin.

Mustosen vanha pariskunta naapurista vieraili useammin ja korttiakin pelattiin joskus, skruuvia tai Mustaa Maijaa. Vieraat paljastivat vanhemmillemme, että jotkut lapset olivat käyneet omenavarkaissa, mutta ilmeisesti ottaneet vain pari omenaa syötäväkseen. Sillä kertaa jäimme ilman pullaa ja kakkua ja seuraavana aamuna saimme torut. Mustokset muuttivat pois ja tilalle tuli Luoman perhe, joka sodan loputtua hankki avomoottoriveneen. Sen Penta-moottorin papatus kuului melkein heti kun vene oli irtautunut Lahden kaupungin satamasta kuuden kilometrin päässä.

Joka kesä soutelimme Isonsaaren ohitse Kivisaareen asti isoäidin serkun rakennusmestari Koskisen huvilalle. Aina piti odottaa matkaan sopivaa tyyntä säätä. Perillä saimme herkkuja kuten omista marjoista tehtyä vadematorttua ja puutarhamansikoita kerman kera. Siellä oli korihuonekaluja ja pieni saari oli erityisen hyvin hoidettu ja istutettu.

7. SODAN JÄLKEEN OLI PULA-AIKA, vuodet 1945-1951

Terhikki Linnainmaan os. Lehtosuo s.1942 kertomaa:

Tuli rauha ja uusi aika

Kun sotiminen vihdoin loppui, vähitellen palattiin rauhan ajan elämään. Se oli aivan erilaista kuin sotia edeltäneenä aikana. Tavat olivat nyt vapaampia. Ei ollut kotiapulaisia, vaan joku, usein koulutyttö oli katsomassa palleroikäisten pienimpien lasten perään.

Pula-aika korttikuponkeineen jatkui vuoteen 1952 saakka. Saimme moottoriveneen melko hyväkuntoisena takaisin, vaikka olimme pelänneet pahinta. Näin kykenimme hakemaan ainakin pari kertaa viikossa maidon Messilän kartanon navetasta. Maidon hausta tuli miesten askare, sillä Bubi hoiti ja vahti moottoria niin, ettei kukaan muu olisi saanut sitä käyttää. Ja hyvin hoitikin, sillä vanha moottori oli aina tarvittaessa käyttövalmis.

Osa lapsista oli usein mukana maidonhakumatkoilla. Aikuisten mentyä ylös kartanolle ja navetalle, me lapset jäimme Kaarina Pullisen kanssa rantaan uimaan ja leikkimään. Joskus rannan lähellä oli niitettyä heinää ja peuhasimme siinä.

Kesäisin kutsuimme Messilän kartanon omistajia myös vierailulle Enonsaareen. Kerran kartanon emäntä Tellervo Pullinen toi huvilallemme mukanaan vieraansa, joka oli englantilainen lady. Meille teroitettiin, että leidiä kätellessä tulee niata ja sanoa ”Hau du ju duu”.

Ritvalle tuli käymään jokunen luokkatoveri ja ruotsinkielinen Kaari Hellner kuukaudeksi oppimaan suomea. Ritva oli vastaavasti kuukauden Hellnerien kesäkodissa Espoossa täysin ruotsinkielisessä ympäristössä kieltä oppimassa. Sinä kesänä kutsuttiin Enonsaareen iso joukko Kakolan perheen sukulaisia lapsineen, enimmäkseen Hollolassa asuvia kesäpäivän juhlaan kuin silloin ennen.

Arkiaskareet ja huoleton elämä

Järven vesi oli niin puhdasta, että sitä saattoi käyttää kaikkeen muuhun paitsi juomiseen. Metallisia ruokailuvälineitä ja kattiloita kuurattiin rantavedessä hiekallakin. Lapsetkin osallistuivat välillä siihen toimintaan.

Arkeen kuului myös päivittäinen syöminen, aikuiset ja isommat lapset, jotka osasivat käyttäytyä, hallin ruokailutilassa. Ruokatavat olivat tärkeitä.

Sauna oli ainakin lauantaisin. Sen lämmittämisestä vastasivat miehet. Sauna oli kertalämmitteinen, joten se pysyi pitkän päivän lämpimänä, sillä saunojia oli monta porukkaa. Saunan edessä oli kapea saunalaituri.

Työt olivat lapsille vapaaehtoisia, tosin toivottavia. Yksi työ oli männynkäpyjen kerääminen ämpäreihin. Kävyt käytettiin hellan sytykkeinä ja polttoaineena. Ansaitsimme siitä työstä jopa rahaa vanhan markan verran ämpäriltä.

Aikuisten töihin emme me lapset paljoa kiinnittäneet huomiota, mutta lakanapyykki on jäänyt mieleeni. Lakanoita keitettiin pyykkipadassa rannassa, lipeäkin käytettiin valkaisuun. Meitä lapsia tietenkin varoitettiin lipeästä. Lakanat huuhdeltiin järvessä. Muistan kuinka äitini hääri lakanapyykin parissa pukeutuneena uimapukuun.

Flora-mummu oli tarkka siitä, että lapset pyyhkivät aina jalat ruohoon ennen keittiön kautta sisään menoa. Mummu piti myös huolta, etteivät lapset saaneet kulkea haravalla koristeellisesti kuvioharavoidulla hiekkatiellä, vaan heidän piti mennä nurmikkoa ja pensaita myöten, jotka pistelivät ja ruoho kutitti paljaiden varpaiden alla. Puutarhamansikoita ei myöskään saanut luvatta ottaa mummun mansikkapenkistä, se oli hänen mansikkamaansa.

Kerran kesässä Flora-mummulla oli tapana kiertää koko tontti ja tarkistaa, että rajapyykit ja kaikki muukin on kunnossa. Se oli yli 70-vuotiaalle melkoinen suoritus. Me Hetan kanssa olimme joskus mukana ja maasto oli vaikeakulkuista ja korkeuserot melkoisia.

Leikkejä riitti

Me lapset elelimme Enonsaaren Siestalla huoletonta, auvoista kesäelämää. Suurimman osan päivästä vietimme hiekkarannalla ja vedessä. Niinpä opimme uimaan kuin itsestään jo alle kouluikäisinä. Ensin uimme käsipohjaa, sitten koiraa, myöhemmin sammakkoa ja krooliakin. Siskoni Ritvan ystävätär oli uimaopettaja ja kerran hänen vieraillessaan huvilalla saimme Hetan kanssa suorittaa 25 metrin uimamerkin.

Isommat lapset, Ritva, Raimo ja Kimmo tekivät hiekkarannalla savesta kokonaisia kaupunkeja. Järven pohjassa hiekan alla oli hyvää savea sitä varten, etenkin saunarannassa. Me nuoremmat teimme käpylehmiä laittamalla tikkuja käpyihin jaloiksi. Isäni veisti joskus pieniä kaarnaveneitä, joita oli mukava uittaa.

Joku oli tehnyt pienen puisen lautankin, joka oli noin 1,5x1,5 metrin kokoinen. Sitä työnnettiin kepeillä. Kovin kauas rannasta emme sillä uskaltaneet mennä. Se oli tehty pyöreistä kuorituista puista, jotka oli laudoilla kiinnitetty toisiinsa. Tekijä oli ollut huolimaton ja yksi naula oli jätetty pystyyn ja Heta astui siihen pahasti kantapänsä. Se onkin ainoa tapaturma, jonka niiltä kesiltä muistan.

Mitään pelastusliivejä ei silloin lapsilla ollut päällä veneessä, eikä muutenkaan. Lasten laiturille meno oli estetty eteen poikittain asetetulla penkillä. Pian isommat lapset oppivat hyppäämään laiturin alkupään alla olevalle hiekalle ja kiipeämään takaisin laiturille penkin toiselta puolelta. Pienemmät lapset pystyivät varovasti kiertämään penkin.

Leikkimökki Mattila oli lähellä päärakennusta. Siinä oli pienoiskoossa oikea puuhella hellanrenkaineen ja tulipesineen. Siinä oikein lukikin Högfors. Tosin hormia ei ollut, joten hellaa ei voinut oikeasti käyttää. Kapeissa ikkuna-aukoissa oli valkoiset puitteet, mutta mitään lasia niissä ei ollut. Kuitenkin niissä oli kehikot ja salvat, joista ikkunaa voi leikisti nostaa ja laskea ikään kuin avaamista ja sulkemista varten. Joskus leikimme kauppa tai kioskia ikkunan kautta.

Kerran, kun Luomat eivät olleet kotona, menimme Hetan kanssa omenavarkaisiin Luomalle. Sitten kesken kaiken alkoi kuulua Matti Luoman pikaveneen ääni. Söimme omenia verkkokeinussa. Heta juoksi nopeasti pois, mutta minä tartuin kiinni verkkokeinuun enkä päässyt pois ennen kuin Luomat olivat jo rannassa. Ilmeisesti he näkivät kaiken, mutta eivät nostaneet siitä mitään meteliä.

Siskollani Ritvalla oli yhtenä kesänä ruotsin kielen oppimista varten seuranaan ruotsinkielinen tyttö Kaari. Hänellä oli mukanaan kaksi valkoista hiirtä. Kerran muiden poissa ollessa me Hetan kanssa menimme Ritvan ja Kaarin huoneeseen, joka oli alakerrassa, katsomaan valkoisia hiiriä. Ne olivat pienehkössä hiekkalaatikossa, jonka päällä oli metalliverkko. Hetan kanssa raotimme varovasti kantta ja kuinka ollakaan, yksi valkoinen hiiri livahti karkuun. Etsimme sitä Hetan kanssa, mutta se oli mennyt johonkin koloon emmekä löytäneet sitä. Menimme rannalle istumaan ja odottamaan, mitä tapahtuu. Kun näimme jonkun aikuisen lähestyvän, menimme makaamaan mahallemme hiekalle. Meiltä kysyttiin, tiedämmekö mitään yhdestä kadonneesta valkoisesta hiirestä. Pudistimme päätämme ja vakuutimme, ettemme tiedä siitä mitään. Hiirtä ei löytynyt koskaan. Se oli päässyt livahtamaan ulos ja tuskin valkoinen hiiri luonnossa kauaa pärjäsi. Haukka tai jokin muu peto lienee napannut sen nopeasti.

8. YHTEISELOA PARHAIMMILLAAN

Jo omasta väestä muodostui Siesta-huvilalla melkoinen seurue, asuihan siellä parhaimmillaan 17 henkilöä, kun palvelusväki lasketaan mukaan. Oli sisaruksia, heidän puolisoitaan ja lapsia, jotka olivat serkkuja keskenään. Se oli oma maailmansa. Joskus iltaisin miehet kerääntyivät laiturin päähän politikoimaan. Lisäksi Siestassa kävi usein vielä naapureita, sukulaisia ja tuttuja, kuten naapuritontilla asuvan Luoman ja myös Enosaareissa asuvan Valojärven perheet.

Usein istuttiin ulkona. Puutarhapenkit pöytineen oli asetettu portaiden eteen sivuille. Portaista katsoen oikealla oli puutarhakalustealue, jossa usein istuttiin isommallakin porukalla. Pihalla oli myös vastakkain istuttava puutarhakeinu.

Kaiken kaikkiaan Enonsaaren Siesta huokuu nostalgiaa. Suuressa kesähuvilassa asui paljon ihmisiä, joten se oli yhteisöllisyyttä parhaimmillaan. Enää Siestassa ei ole menneen maailman loistoa, mutta hieno paikka se on tänäänkin. Lahtelaisten keidas.